

KECSKEMÉTI KÁLMÁN

BETONKATEDRÁLISOK

Szobrai között sétálva az egyik kiállításán szólította meg Párizs főépítésze, hogy műveiben egy város vízióját látja, és nincs-e kedve részt venni egy új város tervezési munkáiban.

■ Az Andrássy úti régi Műcsarnok épületén hatalmas felirat: PÁTKAI ERVIN KIÁLLÍTÁSA. Az épületben ma a Képzőművészeti Egyetem működik. Két évszám hiányzik a feliratról: 1937–1985. Magamban még hozzágondolok egy harmadikat is: 1956. Az első két évszám az életút határait mutatja. 48 év adatott ennek a ritka tehetségű magyar szobrásznak, hogy tanuljon és létrehozza életművét egy idegen országban. A harmadik évszám a forradalomra utal, és arra a kétszázézer tehetséges magyarra, akik az újabb orosz megszállás elől nyugatra menekültek, köztük Pátkai Ervin és Róbert, a két fiútestvér.

Róbert volt az idősebb, hét évvel, és 56-ban káplánként szolgált Albertirsán, ott választották meg a Forradalmi Bizottság elnökévé. Ervin a Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán szeretett volna tanulni, azonban Somogyi József tanácsára az Iparművészeti Főiskolára felvételizett (valamivel könnyebb volt bejutni), ahová azután 1956-ban fel is vették. Borsos Miklós növendéke lett – két hónapig. A forradalom leverésekor, rövid ausztriai tartózkodás után Párizsba emigrált. Róbert angliai rokonokhoz menekült, s ma evangélikus püspök Londonban.

1982. április 15-én Parancs János barátom elhozta hozzám Pátkai Ervint. Ervin akkor a Műcsarnokban rendezett „Tisztelet a szülőföldnek” kiállítás kiállítójaként tartózkodott Magyarországon. A dátumra azért emlékszem ilyen pontosan, mert megajándékozott Denys Chevalier monográfiájával, és a dedikáción ez a nap szerepel. Jó barátok lettünk, nem tudhattuk akkor még, hogy ez a kapcsolat rövid életű lesz.

Parancs sokat beszélt a korábban együtt töltött párizsi évekről. Az École des Beaux-Arts-on folytatott tanulmányokról. A korai ólom- és műanyag szobrokról. Az első sikerekről. Az 1961-es II. Biennálé szobrászati nagydíjáról s az azt követő megbízásokról. 1966-ban Pátkai elnyerte a Sculpture Contemporain nagydíját. 1973-ban kitüntették a francia Művészeti és Irodalmi Rend tisztí keresztjével (Ordre National du Mérite), és a Sorbonne meghívta a szobrászat előadójának. Említette, hogy Ervin miként segítette anyagilag is a *Magyar Műhely* megalapítását, kiadását. Képzőművészeti szerkesztője is volt egy ideig a lapnak.

Ervin elmondta, hogy legújabb megbízása egy Párizs melletti város, Marne-la-Vallée művészeti tervezése. Fotókat és rajzokat vett elő a táskájából, és élvezettel magyarázta elképzeléseit a születő városról. Jómagam akkoriban az Építéstudományi Intézetben dolgoztam, és megkérdeztem, volna-e kedve magyar építészeknek előadást tartani erről az Építőművészek Szövetségében. Beleegyezésére felhívtam a Szövetség elnökét, aki örömmel hívta meg Pátkai Ervint egy előadásra.

Szobrai között sétálva az egyik kiállításán szólította meg Párizs főépítésze, hogy műveiben egy város vízióját látja, és nincs-e kedve részt venni egy új város tervezési munkáiban. Ervin azonnal igent mondott.

Már mestere az École des Beaux-Arts-on, Henri Georges Adam felhívta a figyelmét a téralakítás fontosságára, az építészet és a plasztika kölcsönhatására. Első nagyszabású munkája is egy plasztikai térképészet volt. Későbbi nagyméretű betonkompozíciói is szinte részei az épített környezetnek, nem csupán dekorációk, hanem az épületek – a funkcionális geometria – feloldozói, spirituális kísérői.

Franciaországban minden iskola, egyetem építési költségének egy százalékát művészeti alkotások megvalósítására kell fordítani. Pátkai nagyon sok nagyméretű szobrot készített ilyen forrásokból. Ma is állnak ezek a kompozíciók Clermont-Ferrand egyetemi campusán, Bordeaux-ban, Rennes-ben, Sénart-ban, Vitry-sur-Seine-ben.

Pátkai Ervin szobra Rennes-ben

Amikor filmet forgattunk Pátkai emlékére, végigjártuk ezeket a városokat, és megke-restük a szobrokat. Az eltelt 30 év alatt persze a beton elvesztette fehérségét, megszürkült, de ettől még érdekesebb lett a mű. Néhol úgy tűnt, mintha természet alkot-

ta kőképződmények volnának, és az erózió munkálta volna csipkésre a falakat, alakzatokat. Sajnos vannak példák arra is, hogy festékszóróval elcsúfítják, és itt-ott letörnek belőlük. Néhány helyen ezért bekerítették (Grenoble, Vitry) őket, s ettől elvesztették téralakító varázsukat. Úgy hallottam, hogy a francia állam áldoz a szobrok restaurálására és rendszeres ápolására. Előfordult azonban, hogy a közterület átalakítása miatt eltávolítottak egyes műveket (pl. az Alpokban).

Marne la Vallée – az új város

Érdekes zsaluzási módszert dolgozott ki ezeknek a fehér vasbeton szobroknak a helyszínen való kiöntéséhez. A műteremben polisztirolhab lemezeken (Magyarországon hungarocellként ismerik) kirajzolta, majd felhevített elektromos szállal kivág-

ta a negatív formákat. Az egymásra illesztett lapokat beszámozta, majd a helyszínen a vasalatok köré, számozás szerint összeállította. Ezután munkatársaival, akik nagyrészt magyar művészbarátai voltak, kiöntötték fehérbetonnal. Miután a beton megkötött, a polisztirollab lemezeket egyszerűen el lehetett távolítani a kész műről.

A franciák 1965-ben kilenc új város építését határozták el. Az új várospolitiká orvoslani kívánta a nagyvárosok külvárosainak anarchikus felduzzadását. Ahogy Sabine Fachard, az új városok főtitkárságának vezető munkatársa megfogalmazta: „valóságos városok telepítése, térben és időben összefüggő szervezetek teremtésével, a tevékenységek és szolgáltatások összekapcsolására és egyeztetésére; az új város több, mint a térképen elfoglalt terület vagy elszigetelt terv. Sokkal inkább egy városközpont vagy több összefüggő városközpont, egymással összehangolt közművekkel, kereskedelmi hálózattal, szórakozóhelyekkel és sportpályákkal, a jellegüknek megfelelő hatósugárral. Végül az új városok, kísérleti jellegüknél fogva, városrendezési példával is szolgálnak.”

Ebből a kilenc városból öt épült Párizs körül: Evry, Cergy Pontoise, Mellun Senart, Saint Guentin en Yvelines és Marne la Vallée. Ez utóbbi város művészeti tanácsadója volt Pátkai Ervin. Nem szerettek volna „alvóvárosokat” építeni, ezért munkahelyeket, iskolákat létesítettek bennük. Természetesen kiépítették a közlekedési összeköttetést a fővárossal.

Beruházók, építészek, várostervezők, kerttervezők, színdinamikai szakértők közös munkájával épült az új város, s épül, fejlődik ma is. Szokatlan volt Ervin számára nap mint nap beruházókkal, üzletemberekkel, építészekkel folytatni vére menő vitákat, megvédeni eredeti gondolatait, művészi elképzeléseit. Nehéz kompromisszumokat kellett kötni. Felőrölte erejét, feldúlta házasságát. Egyszerűen maradt. Így érte utol a végzetes baleset 1985-ben: műhelyében felrobbant egy gázpalack, és halálos égési sérüléseket okozott.

Párizsi barátai szerint nagyon büszke volt arra, hogy a budapesti Szépművészeti Múzeum őrzi néhány szobrát. Bizonyára örült volna a Képzőművészeti Egyetem ragyogó kiállításának, amit Cserba Júlia áldozatos szervezőmunkája és Körösenyi Tamás rendezése hozott össze. Nem könnyű egy szobrász hagyatékát összeszedni, mozgatni. A szobrok nagy része most „hazatér” Noisy-le-Grand-ba, ahol Pátkai volt felesége és két lánya őrzi őket. Mindenképpen megérdemelte Pátkai Ervin életműve egy alapos monográfiát, életmű-katalógust. Még élnek barátai, hozzátartozói, akik őriznek kisebb műveket, fotókat, emlékeket. Úgy tudom, Zaránd Gyula fotóművész még Ervin életében rendszeresen fotózta munkáit, dokumentálta a nagy betonszobrok építését, sőt némelyiknél tevékeny részese volt azok készítésének.

2005-ben, halálának 20. évfordulójára egy emlékfilmot forgattam az ORTT támogatásával Pátkai Ervinnél, amelyben a felesége, legjobb párizsi barátjának, Román Viktornak az özvegye és volt munkatársai, barátai beszélnek róla. A filmet vetítették a Filmszemlén és a kiállításon. A Duna TV-nek felkínáltuk, válasza se méltattak.

Pátkai kiállításával egyidejűen jelent meg Cserba Júlia könyve a párizsban dolgozó magyar képzőművészekről. Ennek a két eseménynek kapcsán szükségesnek tartanám sürgősen átgondolni a nyugaton kallódó magyar képzőművészeti hagyatékok sorsát. A művészettörténész szakma valamiért zavarban van a külföldön született magyar képzőművészeti alkotásokkal szemben. Egy részük a Szépművészeti Múzeumba került, ami elsősorban a külföldi alkotások gyűjteménye. Miért nincs helye a felvidéki, az erdélyi, a kárpát-ukrajnai művészeknek vagy Schöffnernek, Vasarelynek, Kepesnek, Pátkainak, Csernus Tibornak, Rozsda Endrének, Lakner Lászlónak a Magyar Nemzeti Galéria 20. századi gyűjteményében? Az irodalmi életben ma már evidencia, hogy amit magyar nyelven írtak, az része a magyar irodalomnak. A külföldön alkotó magyar művészek miért vannak kirekesztve a magyar művészet történetéből?